

Poceni in učinkovita preša za rastline

Besedilo in foto: Nejc Jogan

Herbarij že nekaj stoletij predstavlja najlažji in najuporabnejši način arhiviranja rastlin. Tudi v času digitalne fotografije se to ni spremenilo. Popolnosti nabranega in primerno posušenega rastlinskega materiala niti najboljša zbirka posnetkov še dolgo ne bo mogla nadomestiti. Da pa je izdelava herbarija kvalitetna in učinkovita, rabimo nekaj pripomočkov, znanja in izkušenj. Eden ključnih pripomočkov je gotovo herbarijska preša.

Pri izdelavi herbarija je ustrezno sušenje nabranih rastlin ključnega pomena. Če damo rastline sušiti prepozno, nam prej že ovenijo in se osujejo. Če jih slabo položimo v polo papirja za sušenje, take tudi ostanejo. Če dovolimo, da sušenje traja predolgo, rastline začnejo plesniti. Če jih ne stiskamo dovolj, je herbarijski primerek pomečkan. In nenazadnje, če pri menjavanju vlažnih pol papirja s suhimi nismo previdni, lahko izgubimo etiketo, tako da je na koncu herbarijski primerek brez vrednosti.

In čeprav drži, da je svež rastlinski material lažje določljiv od posušenega, se moramo zavedati, da je primerno sušenje rastlin za herbarij hkrati tudi konzervacija rastlin, za določevanje katerih bomo imeli v posušenem stanju na voljo bistveno več časa kot tistih nekaj ur, preden ovenijo.

Ob vsem tem pa se moramo zavedati, da je razmeroma zahteven postopek etiketiranja in priprave na sušenje tisti neobdobje, ki se mu moramo posvetiti po povratku z razmeroma naporenega botaničnega terena, ko bi bila načeloma prva misel počitek in sproščanje ob kaki osvežilni pijači, namesto tega pa nas pogosto še pozno v noč čaka urejanje nabranega rastlinskega materiala.

Klasični priročniki za izdelavo herbarija praviloma omenjajo navojno prešo za stiskanje rastlin med polami vpojnega papirja ter več nadaljnjih dni zamenjevanja vlažnega papirja s suhim, vse dokler rastlinski material ni dovolj suh. To pa traja vsaj nekaj dni, v povprečju kak teden, pri nekaterih bolj mesnatih rastlinah celo več. Prešo sicer lahko zamenjamo s primerno obtežitvijo sušilnega materiala, rednega zamenjevanja papirja več nadaljnjih dni pa ne smemo preskočiti.



Vsi narezani listi valovite lepenke imajo žlebove obrnjene v smeri širine lista, za zunanja dva »lista« v svežnju pa je uporabljen iveral.

V nadaljevanju bo predstavljen že leta preizkušen, do skrajnosti poenostavljen, poceni in učinkovit pristop za sušenje rastlin, ki ima vsaj dve izraziti prednosti: a) večina rastlin se posuši v enem dnevu in b) ni potrebe po zamenjevanju papirja in s tem nevarnosti izgube etiket.

Potrebujemo 4 stvari:

- ▶ pole časopisnega papirja primerne formata,
- ▶ nekoliko večje izrezane kose valovite lepenke,
- ▶ trak za zategovanje in
- ▶ električni kalorifer.

Če tega nimamo kje na zalogi, skupni strošek za pripravo take preše ne presega 30 evrov.

ČASOPISNI PAPIR (in to naj bo najnavednejši roto papir, na kakršnega tiskajo dnevne časopise) si narežemo na eno-

plastne pole želene velikosti. Velikost je odvisna od prostorskih razmer herbarijske omare, za domačo rabo je navadno primeren format A4, medtem ko imajo veliki javni herbariji navadno pole formata A3. Uporabljamo lahko tudi druge vrste papirja, a pomembno je, da je papir dovolj tanek in prepusten, ob odločitvi o tipu papirja pa se moramo tudi odločiti, ali bodo te pole za sušenje tudi trajne pole, v katerih bo kasneje shranjen herbarij, ali bomo pole uporabljali le za sušenje. V prvem primeru je smiselno, da je delovna etiketa rastlinskemu materialu priložena na posebnem listku, v drugem primeru lahko delovno etiketo napišemo kar na herbarijsko polo. Pri izbiri tipa papirja in formata velja tudi razmisliti o razpoložljivosti takega papirja, najpreprostejše je vzeti format in papir kakega dnevnega časopisa, do katerega lahko vedno pridemo v poljubnih količinah in praktično brezplačno. V primeru odločitve za bolj

razkošen papir je verjetno smiselna uporaba prepognjenih 80-g listov formata A3, ki jih bomo lahko vedno dobili po precej nizki ceni.

VALOVITA LEPENKA je tako rekoč zastoj, a v primerno pripravo je treba vložiti nekaj truda. Vzamemo večje škatle kartonske embalaže iz valovite lepenke, da lahko iz ene škatle izrežemo čim večje število listov. Velikost listov naj bo kak centimeter večja od velikosti herbarijske pole, v kateri rastline sušimo, pri rezanju lepenke na liste pa je pomembno, da so vsi listi odrezani tako, da žlebovi v lepenki potekajo prečno, saj se bo skozi pretekalec topel zrak, ki bo pospešil sušenje. Za zunanja dva kosa lepenke, okoli katerih bomo ovili zatezni trak, izberemo večplastno tršo lepenko ali pa si ju v enaki velikosti izžagamo iz iverala ali tanke vezane plošče. Za potrebe enkratnega sušenja si narežemo kakih 50 listov lepenke, več kot 100 pa jih naenkrat zagotovo ne bomo potrebovali. Tudi če je naša običajna količina nabranih rastlin manjša, uporabimo vseh 50 listov lepenke, saj s tem dosežemo primerno debelino sušičnega se svežnja.

ZATEZNI TRAK lahko za majhen denar dobimo v kaki tehnični trgovini. Pomembna je zadostna dolžina traku, najbolje je, da imamo dva trakova vsaj štirikratne dolžine daljše stranice lepenke – torej za herbarij formata A4 2 m dolga, za A3 pa 3 m dolga trakova. Lahko tudi en daljši trak, ki ga dvakrat ovijemo okoli svežnja. Če so rastline sprešane že v terenskem herbariju, potem so že primerno stanjšane, drugače pač sveženj ob zatezanju trakov primerno obremenimo (se naslo-



Pri herbariju formata A4 so lahko uporabne pole iz nekaterih publikacij, osnovni podatki o nahajališču (= delovna herbarijska etiketa) so napisani kar na poli (sl. A).

nimo nanj s težo telesa). Seveda bo tako obremenjevanje nekoliko sploščilo posamezne žlebove lepenke, a pretočnost za topel zrak praviloma ostaja dovolj dobra. Po prvih nekaj urah sušenja trak ponovno nekoliko bolj zategnemo. Namesto zateznega traku lahko uporabimo tudi vrstico, a v tem primeru moramo biti z vozlanjem dovolj spretni, da dosežemo primerno stisnjenost svežnja med sušenjem.

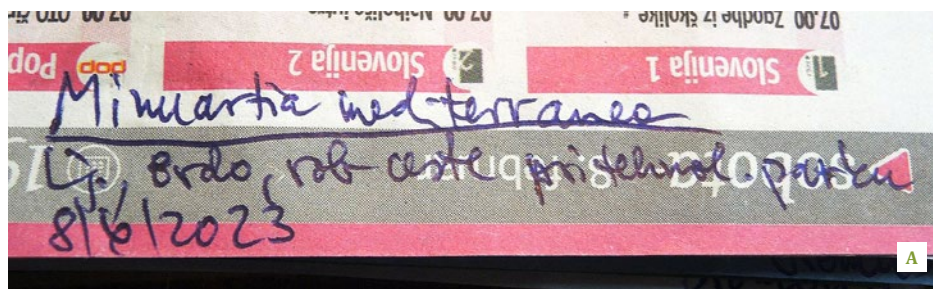
KALORIFER je danes na voljo v kopici različnih oblik in z različnimi varnostnimi in regulativnimi mehanizmi. Temu ustrezno je cenovni razpon od kakih 20 do preko 100 evrov. Za naše potrebe zadostja najpreprostejši kalorifer, saj imajo



Zatezni trak, dvakrat ovit okoli svežnja, pripravljenega za sušenje. Kalorifer je odmaknjen okoli 20 cm in z dovolj prostora okoli, ki omogoča neoviran pretok zraka, nastavitve gretja so nekako na srednji vrednosti, stopnja prepihanja največja.

danes vsi kaloriferji vgrajene varnostne mehanizme proti pregrevanju in za izklop v primeru prevrnitve. Za uspešno sušenje rastlin namestimo kalorifer kakih 20 cm od boka svežnja, paziti pa moramo, da ostane tudi za kaloriferjem dovolj prostora za nemoten pretok zraka. Pomembno je prepihanje toplega zraka, pri tem niti ni bistvena temperatura in stalnost pretoka, tudi redno vključevanje in izključevanje kaloriferja, kar predvidevajo nekateri modeli, ni nič problematično, pri nastavitvi temperature pa nikakor ni treba na maksimum. V vsakem primeru se bo večina rastlinskega materiala posušila v 24 urah, torej bomo večino rastlin lahko že naslednji večer pobrali iz svežnja, zagotovo pa bo nekaj bolj mesnatih potrebovalo še kak dan ali dva. Tudi zaradi tega je pomembno, da je etiketirana vsaka sušilna pola, saj bo na koncu posušen herbarijski material nekoliko zamešan. Ob postavitvi kaloriferja je v toplih poletnih dneh pomemben tudi razmislek, kam ga lahko damo, da nam ne bo po nepotrebnem ogreval bivalnega prostora. Poiščimo kako vtičnico na hodniku, pokritem balkonu ali v kopalnici.

Zimski čas je primeren za pripravo na novo vegetacijsko sezono. Če tega še niste storili, si vzemite nekaj časa in izdelajte lastno sušilnico, ki vam bo od pomladi dalje olajšala izdelavo herbarija. ☘



Delovna etiketa mora vsebovati osnovne podatke o najdišču in datum nabiranja. Vrsto lahko določimo tudi kasneje, ime nabiralca pa je na koncu skupaj z vsemi drugimi podatki (kvadrant, koordinate, nadmorska višina, opombe ...) na herbarijski etiketi, ki jo kasneje natisnemo in priložimo.

Herbarijska etiketa je enako pomembna kot dobro posušen rastlinski material, brez nje je celotna herbarijska pola neuporabna. Ključni podatki na etiketi so lokaliteta, datum nabiranja in ime nabiralca, saj teh podatkov naknadno ne moremo razbrati samo iz rastlinskega materiala. Nadaljnji podatki na etiketi so lahko še ime vrste, morebitno ljudsko ime, opis ekoloških razmer rastišča, koordinate lokalitete, koda kvadranta lokalitete, evidenčna številka nabirka v beležkah nabiralca, evidenčna številka pole v herbariju, ime določevalca in datum določitve itd. Tudi delovne etikete morajo imeti vsaj označbo lokalitete in datuma, vse ostalo lahko dodamo naknadno, ko pripravljamo končno etiketo pred vključitvijo pole v zbirko.